

PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA

CENTER FOR CIVIL AND HUMAN RIGHTS

KRIVÁ 23, 040 01 KOŠICE, SLOVENSKO

- » telefón/fax: 055 – 68 06 180, 181 » mobil: 0908 69 55 31
 - » www.poradna-prava.sk » poradna@euroweb.sk, poradna@poradna-prava.sk
 - » IČO: 37 86 72 70 » bankove spojenie: 5519629/5200
-

Terénny prieskum, zameraný na zistenie dopadu ust. § 3 ods. 4 zákona číslo 471/2005 Z. z. , ktorým sa mení zákon číslo 235/1998 Z.z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

**Osídlenia obývané príslušníkmi a príslušníčkami rómskej etnickej skupiny
v Prešovskom a Košickom kraji**

júl – december 2006

Údaje o organizácii, ktorá prieskum vykonala:

‘Poradňa pre občianske a ľudské práva’ so sídlom v Košiciach (v ďalšom texte len ‘Poradňa’) je mimovládna nezisková organizácia, ktorej činnosť sa zameriava na ochranu ľudských práv na Slovensku s dôrazom na ochranu práv rómskeho etnika. Prostredníctvom vzdelávacích aktivít, výskumu a využívaním prostriedkov právnej ochrany sa snaží bojovať proti diskriminačným praktikám v spoločnosti, ktoré sú založené na rasovom a etnickom pôvode s ohľadom na miestne a medzinárodne garantované ľudské práva a slobody.

Cieľ prieskumu:

Terénny prieskum, ktorý Poradňa uskutočnila v období júl až december 2006 v osídleniach obývaných príslušníkmi rómskej etnickej skupiny východného Slovenska, bol podnietený prijatím špecifického právneho ustanovenia § 3 ods. 4 zákona číslo 471/2005 Z. z., ktorým sa mení zákon číslo 235/1998 Z.z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.¹ Realizátor prieskumu sa opieral o predpoklad, že táto právna úprava, sa vo zvýšenej miere odrazila práve v živote občanov rómskeho etnika, zvlášť rómskych žien, ktoré predčasne odchádzajú z nemocníc po pôrode svojich detí. Cieľom prieskumu bolo zmapovať dopad danej legislatívnej zmeny na danú cieľovú skupinu a zistiť ďalšie fakty, ktoré súvisia s prípadmi predčasného odchodu rómskych matiek z nemocnice bez predchádzajúceho súhlasu ošetrojúceho lekára.

Metodika prieskumu:

Prieskum sa realizoval vo viacerých etapách. Prvá etapa sa uskutočnila v dňoch 16 – 21. júla 2006. V rámci tejto etapy terénneho prieskumu navštívili pracovníci a dobrovoľníci Poradne 16 obcí v Košickom a Prešovskom kraji, v ktorých žijú príslušníci rómskej etnickej skupiny a ktorých osídlenia sú v rozličnej miere segregované. Na zachytenie požadovaných informácií boli použité dotazníky, ktoré pre potreby tohto prieskumu Poradňa vypracovala. Obsah dotazníkov bol koncipovaný širšie, neobsahoval len otázky, týkajúce sa konkrétnej legislatívnej zmeny, ale dotýkal sa tiež podmienok, s ktorými sa rómske ženy na gynekologicko-pôrodnických oddeleniach nemocníc, stretávajú a možných diskriminačných prejavov - snažil sa okrem iného získať informácie, prečo rómske ženy vo zvýšenej miere opúšťajú tieto oddelenia nemocníc po pôrode bez predchádzajúceho súhlasu ošetrojúceho lekára.

V rámci tejto etapy prieskumu bolo vyplnených 58 dotazníkov. Časť z nich nezodpovedala vyjadreniu jedného respondenta - zovšeobecňovali viacero podobných vyjadrení a súhrnne zachytávali situáciu v danej lokalite respektíve zaznamenávali všeobecné vyjadrenie predstaviteľa komunity, vajdu. Ďalšia etapa

¹ Podľa ust. & 3 ods. 4 zákona číslo 471/2005 Z.: „Nárok na príspevok nevzniká oprávnenej osobe uvedenej v § 2 písm. a), ak po pôrode bez súhlasu ošetrojúceho lekára opustila dieťa v zdravotníckom zariadení.“

prieskumu sa uskutočnila v priebehu mesiacov september až december 2006, v rámci jednotlivých návštev osídlení obývaných príslušníkmi rómskej etnickej skupiny pracovníkmi Poradne. Na prax a dopad zákona odpovedali aj jednotliví komunitní sociálni pracovníci a rómski aktivisti pôsobiaci v jednotlivých rómskych komunitách. Na uskutočnenie prieskumu boli vybrané obce v okresoch: Spišská Nová Ves, Gelnica, Košice, Prešov, Bardejov, Svidník, Kežmarok, Michalovce a Stropkov. Tento výber bol koncipovaný tak, aby územne zachytával širšie spektrum nemocníc v oblasti Prešovského a Košického kraja a umožnil tak isté porovnania skúseností Rómskych žien s pobytom v nich.

Zoznam navštívených obcí a miest je vytvorený podľa spádových nemocníc, pod ktoré jednotlivé obce a mestá patria:

- **Nemocnica s poliklinikou Spišská Nová Ves:** Rudňany, Hrabušice
- **Nemocnica Krompachy spol. s r.o.:** Slovinky, Richnava, (rodičky z tejto obce aj keď je po pôsobnosťou NsP Gelnica chodia do nemocnice v Kromachoch, ktorá nie je tak vzdialená), Bystrany, Krompachy
- **Nemocnica s poliklinikou v Gelnici – Pro Vitae n.o.:** Helcmanovce, Nálepko
- **FNsP L. Pasteura, Košice:** Kecerovce
- **Nemocnica Košice – Šaca a.s. 1. súkromná nemocnica:** Vtáčkovce, Jasov
- **FNsP J.A. Reimana Prešov:** Žehňa, Lesíček, Tuhriňa, Mirkovce, Jarovnice a Sabinov
- **Nemocnica s Poliklinikou sv. Jakuba, n.o. Bardejov – Bardejov časť Poštárka, Zborov**
- **Nemocnica s poliklinikou Svidník - Vyšný Mirošov, Krušinec, Stropkov**
- **Nemocnica s poliklinikou v Michalovciach-** Michalovce, Pavlovce nad Uhom
- **Nemocnica Dr. Vojtecha Alexandra v Kežmarku n.o. - Huncovce**

V prieskume, ktorý Poradňa realizovala, bolo v súvislosti so stanoveným cieľom kľúčové získanie odpovedí respondentiek predovšetkým na nasledujúce otázky:

Odišli ste niekedy po pôrode predčasne² z nemocnice?

Ak áno, pri ktorých deťoch a prečo?

Boli ste sa predtým opýtať lekára, či môžete odísť?

Ak ste sa neboli spýtať lekára, prečo?

Počuli ste o zmene o vyplácaní príspevku po narodení dieťaťa?

Doplňujúce informácie, ktoré Poradňa počas prieskumu zisťovala, sa týkali podmienok, s ktorými sa rómske rodičky v nemocniciach stretávajú respektíve odhalenia možných diskriminačných praktík voči nim zo strany zdravotníckeho

² Právne predpisy výslovne neupravujú, akú dlhú dobu má zostať matka po pôrode v nemocnici. Toto rozhodnutie je plne v kompetencii jej ošetrojúceho lekára. Predčasné opustenie nemocnice môže v praxi znamenať odchod rodičky bez súhlasu lekára, odchod s jeho neformálnym, slovným dovolením, ale aj relatívne neštandardne skoré opustenie nemocnice so súhlasom lekára. Touto otázkou sa realizátor prieskumu pokúšal zistiť predovšetkým možnú motiváciu rómskych žien, odísť z nemocnice čo najskôr respektíve či svoje odchody z nej ony samé vnímali ako skoré.

personálu, ako napr. prevádzkovanie segregovaných tzv. cigánskych izieb, do ktorých sú umiestňované len rómske rodičky.

Výsledky prieskumu:

Vzhľadom na nízky počet opýtaných respondentov, nerovnomernosť množstva získaných informácií v jednotlivých lokalitách a skutočnosť, že niektoré z vyjadrení popisovali stav v osídleniach obývaných prevažne príslušníkmi rómskeho etnika vo všeobecnosti, nemožno prieskumu pripisovať žiadnu vyššiu štatistickú hodnotu. Umožnil však získať isté penzum informácií, ktoré vrhli o čosi viac svetla na problém odchodu rómskych žien po pôrode z nemocnice bez predchádzajúceho súhlasu ošetrojúceho lekára. Poskytol zároveň bližší pohľad na vnímanie nového ustanovenia § 3 ods. 4 zákona číslo 471/2005 Z. z., tou časťou populácie, ktorej sa táto zmena najviac dotýka.

Zo získaných informácií v rámci realizovaného prieskumu, je možné vyvodiť niekoľko konštatovaní:

- V niektorých navštívených obciach neboli zistené informácie o tom, že miestne novorodičky odchádzajú z nemocnice po pôrode bez súhlasu lekára (napr. obce Slovinky, Helcmanovce, Hrabušice, Vyšný Mirošov, Lesíček a pod. Zaznamenali, že vo zvýšenej miere dochádza k takémuto konaniu u rómskych žien žijúcich v segregovaných osadách s relatívne horšou kvalitou života (napr. Rudňany, Kecerovce, Richnava, Bystrany).
- Najčastejšou príčinou predčasného odchodu niektorých rómskych žien z gyn. – pôrodných oddelení nemocníc po pôrode, ktorý respondentky uvádzali, bola nutnosť postarať sa o domácnosť a ostatné deti, ktorým partner alebo manžel v čase ich neprítomnosti nevie poskytnúť dostatočnú starostlivosť, respondentky však ako dôvod predčasného odchodu uvádzali tiež diskriminačné praktiky na gynekologicko- pôrodných oddeleniach nemocníc (napr. Šaca, Richnava, Bystrany).
- V niektorých nemocniciach ošetrojúci lekári rómske novorodičky na požiadanie prepustia aj skôr (Bardejov, Svidník).
- Zaznamenali sme aj prípady, keď rómske rodičky neboli vpustené späť na oddelenie potom, ako išli fajčiť pred budovu a to aj napriek tomu, že sa potom usilovali vrátiť. Nerómske fajčiace pacientky boli v podobných prípadoch po zazvonení na oddelenie bez problémov vpustené (Krompachy).
- V istých prípadoch sa novorodičky, ktoré opustili nemocnicu bez súhlasu lekára, nedozvedeli či dostanú porodné – príspevok pri narodení dieťaťa; nemali informácie o tom, či im pôrodné bolo zamietnuté.
- Rómovia v jednotlivých lokalitách o zmene zákona vo veľkej miere vedeli.³

V prípade ďalšej zisťovanej témy - podmienok, s ktorými sa rómske rodičky v nemocniciach stretávajú, je možné dať do popredia niekoľko poznatkov. Z odpovedí respondentiek vyplýva, že vo väčšine prípadov sú rómske a nerómske

³ V čase uskutočnenia prieskumu tj. Približne rok po tom, čo príslušný zákon vstúpil do platnosti.

rodičky v nemocniciach umiestňované v oddelených izbách. V prípade nemocníc Prešov, Košice – Šaca, Bardejov sme zaznamenali iba vyjadrenia potvrdzujúce toto konštatovanie, naopak v prípade nemocnice vo Svidníku sme zaznamenali len vyjadrenia, ktoré hovorili o spoločných izbách pre všetky rodičky bez rozdielu farby pleti. Z vyjadrení niekoľkých respondentiek zároveň nemožno vylúčiť, že oddelené umiestňovanie rómskych a nerómskych žien, môžu v istých prípadoch uprednostňovať aj samotné rómske ženy. Túto skutočnosť je možné celkom pochopiteľne odôvodniť cudzím a menej priateľským prostredím, ktoré rómske ženy očakávajú na izbách kde by sa nachádzali spoločne s nerómkami a má hlbšie korene v odcudzení a bariérach, ktoré medzi rómskou etnickou skupinou a majoritným obyvateľstvom v spoločnosti existujú. Uvedené skutočnosti však cielenú segregáciu na niektorých oddelenia nemocníc neospravedlňujú.

V prípade respondentiek, patriacich pod spádovú oblasť Nemocnice Košice – Šaca sme zaznamenali sťažnosti, ktoré sa týkali správania sa ošetrojúceho personálu voči nim. Jedna z respondentiek priamo uviedla, že ju ošetrojúce zdravotné sestry v tejto nemocnici bili. Na základe toho nie je možné vylúčiť, že k predčasným odchodom rómskych žien môže v niektorých prípadoch prispieť aj nehostinné a nepriateľské prostredie v nemocnici.

Záver:

Pri pohľade na zistenia, ktoré z prieskumu vyplynuli je nevyhnutné upozorniť na ďalšie dôležité skutočnosti. Rómske ženy si vo veľkej miere uvedomujú dôsledok predčasného odchodu z nemocnice bez súhlasu ošetrojúceho lekára, tak ako ho zakotvila zmena príslušného zákona, t.j. nevyplatenie príspevku pri narodení dieťaťa - pôrodného. V mnohých prípadoch je však ich motivácia odísť z nemocnice čo najskôr a postarať o rodinu doma, silnejšia ako hrozba sankcie v podobe straty finančného príspevku. Z prieskumu zároveň vyplynulo, že v drvivej väčšine sa rómske rodičky po svojom dieťati do nemocnice celkom pochopiteľne vrátia a snažia sa mu ďalej poskytovať rovnakú starostlivosť ako všetky iné matky. Vzhľadom na túto skutočnosť vnímali niektoré respondentky nevyplatenie príspevku po narodení dieťaťa ako subjektívne diskriminačné. Možno tiež konštatovať, že rómske matky, ktorým bol nárok na príspevok po narodení dieťaťa zamietnutý, nemajú vo všeobecnosti žiadne informácie o právnych možnostiach, prostredníctvom ktorých sa môžu domáhať nápravy, v prípadoch ak sa cítia vo svojich právach dotknuté.